

אייר התשע"ח

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

הענוה כמדבר כמפתח לקנין תורה

לפרשת במדבר (על פי שיעורים של הרב זמיר והרב קשתיאל)

זאת ועוד: חומש במדבר קיבל את שמו מהמילה במדבר שבפסוק זה, שנבחרה מתוך המילים בפסוק, ואם כן מה המיוחד במילה זו?

בדומה יש לשאול גם בעניין מעמד הר סיני. כידוע, כל מעמד מכובד נערך במקום שיהלום את האירוע. מלך, למשל, מכתירים בארמון מפואר. ואם כך, כאשר הקב"ה ביקש להעניק את התורה לעם ישראל, היה אמור לכאורה לבחור במקום המכובד ביותר בעולם, שכן התורה היא הקיום של העולם. והנה, הקב"ה בחר לתת את התורה דווקא במדבר, בהר סיני שהוא הר נמוך יחסית, ואם כן מה טעם הדבר?

למעשה, שתי השאלות רומזות לעניין אחד, והוא שהתורה שהיא תורת חיים, שוכנת רק באדם שיש בו ענוה.

מסביר הרב זמיר שאומר לנו הקב"ה, אם רצונכם לקנות את התורה, לדעת אותה היטב ולנהוג על פיה, אתם צריכים לקבל אותה עליכם ללא נגיעות אישיות. אדם בעל גאוה, יפרש את התורה כדרכו, כדי להתאים אותה לאורחות חייו. אין הוא מתכוון להשתנות ולשפר את מידותיו, וכך לעולם לא ישתפר ויזכה לשפע רוחני. רק אדם בעל יכולת הכלה, שניגש ללימוד התורה מתוך ענוה והתבטלות, הוא זה שמוסר התורה יוכל להיטמע בתודעתו.

זה בדיוק המסר של המדבר. למדבר אין במה להתגאות. אין בו מים, גידולים חקלאיים או יישובים. הוא שפל ביחס לכל אזור אחר בעולם.

אם כן הדרך בה אדם צריך לגשת ללימוד התורה, היא להיות כמדבר - לדעת שלחכמת התורה אין גבול ומידה, לעומת השכל האנושי המוגבל. כשהאדם לומד מתוך ענוה הוא תולה את חסרון ההבנה בעצמו ולא בתורה.

זאת ועוד. הרי המדבר הוא הפקר לכל. ואם מדובר בהפקר, הרי כל אחד יכול לבוא וליטול ולזכות בו. כך

אנו עומדים בפתחו של ספר במדבר, ובערב חג השבועות. **1. במדרש רבה מבואר מדוע ניתנה התורה במדבר:**

סיני:

"מכאן שנו חכמים בשלושה דברים ניתנה התורה: באש, במים, במדבר... ומדוע בשלושה דברים אלו, אלא מה אלו חינם לכל באי עולם כך דברי תורה חינם הם שנאמר "הוי כל צמא לכו למים"

לכאורה קשה מדוע אנו ממשילים את התורה לשלושה דברים שונים (אש, מים ומדבר) אם כדי ללמדנו שדברי תורה חינם הם, מספיק להמשיל לאחד. מבאר ה"כתב סופר" שנלמדים מכאן שלושה יסודות בקבלת התורה:

א. מים - דברי תורה נמשלו למים. כשם שמים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך, כך דברי תורה מתקיימים במי שהוא נמוך, כלומר, ענו. ולא במי שהוא "גבוה" - גאוותן. (ראה עוד בעניין הגאווה בספר עיטורי הלכה).

רעיון זה מופיע במדרש גם באופן הבא:

"שכל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה"

ב. אש - "כי נר מצווה ותורה אור". התורה מאירה לאדם את נתיבו בחיים ומדריכה אותו בדרך החיים.

ג. מדבר - התורה ניתנה לאוכלי המן שהיה להם את הנדרש כדי להתקיים ללא מותרות. (כמדבר ריק שאין בו כלום), וכך היא דרכה וקניינה של תורה ע"י חים צנועים כפי הצורך וללא מותרות ופיטום הגוף.

2. חומש במדבר נפתח בפסוק (במדבר א' א):

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינִי בְּאֶהָל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מִצְרָיִם לְאֶמֶר"

כידוע, בתורה אין מילים מיותרות. כל מילה רומזת למסר, ואם כן גם כאן יש לשאול: מדוע בחרה התורה לציין שדבר ה' אל משה נאמר במדבר? היה לכאורה מספיק לאמר שזה קרה באוהל מועד, שהוא מקום השראת השכינה.

ג. מילה

7. על מילה נאמר בנדרים (לב, א):

"גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה"
נראה שזהו היסוד לפירוש הזוהר לפסוק 'ועמך כולם צדיקים' (ישעיה ס' כא) שהכוונה למצות מילה שכל ישראל מקיימים ששקולה כנגד כל המצוות.

ישנה טענה באשר לטעמו של דבר, שהרי ניתן לבוא עליו מצד ענין תלמוד תורה שהוא שקול כנגד הכל כמובא לעיל, ולמילה יש זיקה לתלמוד תורה כפי שעולה מדברי עקילס לאדריינוס: אפילו חכם שבמלכותך זקן בן מאה שנה אינו יכול לתלמוד תורתן אם אינו מל (שמו"ר ל, יב). ויש שמדייקים מזה שעקילס אמר "ולא מל" ולא אמר "ולא נתגייר" משתמע שעיקר העיכוב הוא אי קיום מצות המילה.

על יסוד זה פוסק ר' עקיבא איגר שאם האב לא נמצא בברית מילה של בנו יכול אבי אביו של התינוק לברך את הברכה 'להכניסו', משום שהסב חייב ללמד את בן בנו תורה (קידושין ל, א).

8. ועל יסוד זה מסביר שו"ת ר' עקיבא איגר (יו"ד סי' מד):

"מילה ותורה שייכים להדדי, וכמ"ש בעוללות אפרים שמילה חיצינית היא סיבה למילה פנימית מערלת הלב... להבין ולהשכיל בתורה ומצוות... וכיון דחיוב גמור על אבי האב ללמדו תורה ממילא שייכות הברית עליו, שזהו הגורם לבוא לשערי התורה".

ד. ציצית

9. על מצות ציצית נאמר בנדרים (כה, א):

"שקולה מצות ציצית כנגד כל מצוות שבתורה"
יסודו של הדבר בפסוקים בפרשת ציצית.

10. במדבר טו, לט - מ:

"וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם... למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי"

11. וכפי שנדרש בספרי שם:

לעשות זכרון כמעשה.

12. וביתר הרחבה מסבירה הגמרא (מנחות מג, ב).

ראייה מביא לידי זכירה, זכירה מביאה לידי מעשה

ה. גמילות חסדים

13. גם על 'גמילות חסדים' נאמר בירושלמי (פאה פ"א, מ"א) שהיא:

'שקולה כנגד כל מצוותיה של תורה'

שקילות זו עולה מתוך כמה דרשות של חז"ל למקרא.

14. לדוגמא על הפסוק, שמות טו, יג:

"נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעזך אל נוח קדשך"

15. נאמר (ילק"ש, בשלח רנא):

"נחית בחסדך זו גמילות חסדים, נהלת בעזך זו תורה"

התורה – כל אדם מישראל ראוי לבוא ולזכות בה. לימוד התורה אינו שמור לבעלי ממון או לאנשים מיוחסים. התורה שייכת לכולם באופן שווה, היא בחינם, והעיסוק בה שקול כנגד כל התורה כולה.

3. במסכת אבות (ד', י"ג) מלמדנו רבי שמעון:

רבי שמעון אומר, שלשה כתרים הם, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות

בכתר כהונה – זכו אהרון ובניו,

בכתר מלכות – זכה זרע דוד,

בכתר תורה – המונח בקרן זוית, כל אחד יכול לזכות בו אם ירצה, וגדול כתר זה של תורה משני הכתרים האחרים.

על כמה מצוות נאמר ע"י חז"ל שכל אחת מהן שקולה כנגד כל המצוות שבתורה:

א. ישיבת ארץ ישראל

4. נאמר בתוספתא ע"ז פ"ה:

"מלמד שישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל מצות שבתורה".

בר המתפרש יפה לפי דעת הרמב"ן, שעיקר קיום המצוות הוא בארץ (בפירושו לדברים ד, ה; וכן בפירוש הרוקח על התורה לפסוק שם). מבחינה זו מובן מאליה שישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות, שכן בלעדיה עצם חיוב קיומה של כל מצוה ומצוה אינו במלוא תוקפו.

ב. שבת

5. נאמר בירושלמי (נדרים סוף פרק ג):

"השבת שקולה כנגד כל המצוות"

עם כל האסמכתאות וההוכחות לכך המובאות שם, עדיין צריך טעם לדבר, מאיזו בחינה הדבר כך. ונראה שיש לבוא על שקילות זו משני צדדים - האחד מפאת קדושת השבת, והשני מצד תפקידה ומעמדה של השבת.

6. בקשר למעלת קרבן התמיד של שבת נאמר בזבחים

(צא, א):

'אטו שבת למוספין אהני, לתמידין לא אהני!'

כלומר, קדושת קרבן התמיד של שבת גדולה מזו של קרבן התמיד של יום חול. מכאן יש להסיק שכך גם לגבי עשיית מצוה מן המצוות, שמצוה הנעשית בשבת עולה בערכה על מצוה הנעשית ביום חול. לפי זה ניתן לומר ששבת שקולה כנגד כל המצוות משום שהיא תורמת להעלאת ערכה של כל מצוה הנעשית ביומה.

פתח...", הכינו עצמכם והטו אוזנכם לתורה, והיא כבר תמלא אתכם באוצרותיה האינסופיים. "וממדבר-מתנה."

20. בזהר פרשת אמור (קכ"ט) נאמר:

"פתחי לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לך שערים עליונים"

ידוע האמור בספרי המוסר כי כדי שאדם יחזור בתשובה צריך הוא לפתוח פתח קטן ואז הקב"ה יפתח עבורו פתח כפתחו של אולם. כלומר, שהצעד הראשון וההשתדלות הראשונה צריכה להיות של האדם ואח"כ ה' עוזר לו להתקדם.

ביציאת מצרים הקב"ה לא חיכה שבני ישראל יפתחו לו פתח כפתחו של מחט. שהרי היו במ"ט שערי טומאה, ואז חלילה וחס לא היו כלל נגאלים, אלא נאמר,

21. שמות י"ב:

"ופסח הקב"ה על הפתח"

ויש שדרשו, שויתר הקב"ה במצרים אפילו על "פתחו של מחט" ומיד גאל את ישראל שלא יפלו חלילה לשער החמישים.

22. על פי פירוש זה מוסברת התמיהה על דברי הנביא

בסוף מגילת איכה:

"השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימנו כקדם"

שהרי מה הקשר בין הבקשה מהקב"ה שיחזירנו הוא בתשובה, לימי קדם דווקא? אלא שכאמור, לפני שאנו מבקשים מהקב"ה שישב אותנו בתשובה צריכה להיות לפני כן פעולה שלנו, פעולה שהיא בבחינת "פתחו לי". הרי הצעד הראשון צריך להיעשות מלמטה, מצד בני ישראל, ואם כן כיצד מבקשים כאן גאולה ללא כל פעולה מצידנו?

ויש שדורשים, שבקשתנו היא "חדש ימנו כקדם", כפי שבגלות מצרים לא חיכה הקב"ה לפעולה מצד ישראל, כך באיכה הבקשה היא שלא יחכה הקב"ה לצעד מצדנו אלא ישכים ויגאלנו מהרה.

זו משמעות המדבר, שלא צריך לעשות צעד קדימה, מספיק להיות ריקנים כמדבר כדי לקבל את התורה. וכך מגיעים למצב של "על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו".

ב. ממשיכה הגמרא :

"וכיון שניתנה לו במתנה- נחלו אל שנאמר וממתנה נחליאל":

מסביר הרב קשתיאל :

המפגש עם התורה הניתנת וממלאת את חדרי האישיות, מביא את האדם לדבקות בד'. הוא נוחל את הא-ל, המגלה את עצמו מתוך התורה. מסביר הרב כי אין כאן רק קניית ידע, עמדה ומבט, אלא יש כאן רמת חיים אחרת.

מול כל המצוות, גם אלו וגם כל האחרות נאמר במשנה פאה.

16. פאה פ"א מ"א:

"ותלמוד תורה כנגד כולם"

בארה של מרים לוותה את בני במסעותיהם במדבר סיני.

17. במדבר כ"א, ט"ז-כ:

אֲזַ יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת: עָלֵי בָּאֵר - עֲנֵנוּ לָהּ. בָּאֵר חֲפְרִיהָ שְׁרִים, כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעַם, בְּמַחֲקֶק בְּמִשְׁעָנֶתָם וּמִמְדָּבָר מִתְנָהּ. וּמִמְתָּנָה נַחֲלִיאֵל, וּמִנַּחֲלִיאֵל בְּמוֹת. וּמִבְּמוֹת הַגִּיאָ אֲשֶׁר בְּשֶׁדָה מוֹאֵב רֹאשׁ הַפְּסָגָה, וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיַּשְׁמֵן.

מדרש רבה לשיר השירים מייחס למרים הנביאה את מקור המים לבני ישראל במדבר סיני.

18. מדרש רבה לשיר השירים:

ר' יוסי אומר: שלשה פרנסין טובים עמדו לישראל ואלו הן: משה, ואהרן, ומרים. ובזכותן נתנו להם שלוש מתנות טובות: הבאר, המן, וענני כבוד. המן בזכות משה, הבאר בזכות מרים, בזכות אהרן ענני הכבוד. מתנה מרים ופסקה הבאר והיו אומרים: לא מקום זרע ותאנה וחזרה בזכות משה ואהרן. מת אהרן נסתלקו ענני הכבוד, הזא הוא דכתיב (במדבר כ') ויראו כל העדה כי גוע אהרן, אל תקרי ויראו אלא וייראו, וחזרו שניהם בזכות משה. מת משה נסתלקו שלושתן ושוב לא חזרו

את הפסוקים שבשירת הבאר דרשו רבותינו ז"ל בגמרא ביחס לסדר התעלותו של האדם העוסק בתורה. אך וכך נדרשו הדברים בגמרא במסכת ערובין.

19. עירובין נ"ד:

"וממדבר מתנה- אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תורה ניתנה לו במתנה":

מסביר הרב קשתיאל כי ההכנה הראשית כדי לזכות לקבל תורה היא הענווה - עשיית עצמו כמדבר. לקבל תורה, מסביר הרב, פירושו לשנות את עמדת החיים ואת נקודת המבט. קניין התורה צריך לחולל באדם מהפך אישיותי. התורה תוליד אותו מחדש, תמלא אותו בדיעות ובשאיפות, שמתוכן הוא יסקיף על חייו ועל העולם בכלל מתוך אור חדש, מאיר ובהיר. לשם כך נצרכת ענוה.

אי אפשר להסתגר ולהישאר ב"שעבודים" שלנו- בדפוסים מחשבה, בהרגלים מעשיים, בצורת התנהגות, בשאיפות, רגשות ודמיונות. רק מי ששם עצמו כמדבר הפתוח לכל- הוא המסוגל להתחדש.

התורה שניתנת היא "מתנה", היא הרבה מעבר למה שיכולנו לצפות. אנחנו מכינים את עצמנו, ונפתחים בפנינו שערים חדשים שלא יכולנו כלל לשערם. "פתחו לי

לעולם קיים. לכשיחזור בו מהכיוון הנמוך- מיד כל הכישרונות והחיוב שנבנו בו יתעוררו וישבו למקומם. כך רצונו של מקום, שכל כשרון לא יאבד, וכל אוצרות הרוח והקדושה שהתגלו אכן יבואו לידי מימושם ותפקידם.

25. לסיכום אומר הרב קשתיאל:

ואלינו מהדהדים דברי הפסוק: "וענוותך תרבני". ענוותנותו של הקב"ה, היורד אלינו וחפץ בנו ומאיר לנו מאורו, מרבה אותנו, מפרה אותנו, מחדשת ומעלה אותנו. וכמידתו נאחז אנחנו, ומתוך ענוה - כך נרבה. מתוך שנתמלא בענוה, בהקשבה ובנתינת מקום, בהערכה והערצה עמוקה לכל שסביבנו - כך נזכה ל"תרבני", לריבוי של ברכה שתעלה אותנו מעלה-מעלה, בעזרת ד'.

לימוד התורה הוא המצווה הרוחנית ביותר. האדם מורכב מגוף ונשמה, כל המצוות, גם אלו המוגדרות "שקולות" כפי שראינו, מתקיימות ע"י הגוף וקשורות לגשמיות. מצוות לימוד התורה, לעומתן נעשית ע"י המחשבה ועל כן זוהי המצווה הרוחנית ביותר, ועל ידה מגיעה הנשמה לידי ביטוי מלא.

בזכות הלימוד שלומד עם ישראל העולם כולו מתקיים כפי שאומר הנביא ירמיה,

26. ירמיהו ל"ג, כ"ה:

"כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתיי"

יהי רצון שנוזכה בחג השבועות הבא עלינו לטובה, לקבל את התורה מחדש, להעריך את המתנה הנפלאה שהעניק לנו הקב"ה, ולשים עצמנו כמדבר, בקניית מידת הענווה, שהיא המפתח לקניין התורה כולה

23. כפי שדרשו חז"ל במשנה באבות (פ"ו, מ"ג):

"וכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה, שנאמר וממתנה נחליאל"

ומלמדת המשנה במסכת בבא בתרא (בפרק יש נוחלין) שקודם היתה זאת "מתנה", ומעתה- "נחלה", ירושה. וזהו קשר טבעי ועמוק יותר.

פירוש נוסף מביא הרב קשתיאל, שמפרשים זאת מלשון "נחל", נביעה בלתי פוסקת. המעיין הפנימי המתמלא בדעת חדשה של תורה, הולך ומפכה, ומחדש בלי סוף. כל מפגש עם שביב של חיים מהתורה או מהעולם, מעורר להתבוננות, ובעקבותיה- חידוש. הנפש הולכת ומתגלה באורה של תורה, ותורת חיים מגלה את פניה באינסוף גוונים וחידושים. האדם שרוי בהתעלות ונביעה פנימית, קצף שתול על פלגי מים.

ג. ממשיכה הגמרא:

"וכיון שנחלו א-ל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות"

מסביר הרב קשתיאל כי העליה לגדולה היא פרי התהליך שהתחולל בתוך האדם. זו סייעתא דשמיא מיוחדת. עולה לגדולה- אם בהנהגת הציבור, אם בפסקי הלכותיו ואם בכך שדבריו נשמעים ונחשבים. ברכת ה' מובילה אותו למיקומו הראוי והמתאים בתוך השפעת אור התורה בעם ישראל. לא לשם הרגשת הגדולה חס וחלילה, אלא לשם התפשטות אותה נביעה המפכה מתוך האישיות האחת הגדולה.

ד. ממשיכה הגמרא:

"ואם מגיס ליבו הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא"

24. ואומרת המשנה באבות (פ"ב, מ"ח):

"אם למדת תורה הרבה על תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת."

מסביר הרב קשתיאל כי אם מתערבת נגיעה אישית, ואדם מתגאה בעמדתו- הקב"ה משפילו. התהליך כולו עלול להיות מובל למקום לא נכון, למקום שייצור רק עיוותים, קלקולים וחילול שם שמים. הגדלות שנותנת התורה- ערכה בעצמה, לשמה. היא איננה אמצעי לתחושת הגדלות האישית, האנוכית. זה חלילה. לא יתכן. ולכן חייבת להיות ירידה והשפלה מאותו מעמד.

ה. ומסיימת הגמרא:

"ואם חוזר בו- הקב"ה מגביהו שנאמר כל גיא ינשא (ישעיה מ')"

מדגיש הרב קשתיאל כי הכוחות לא נעלמו, הגדולה שנבנתה נמצאת בתוך האישיות. והפתח לתשובה ולתיקון